

PIOTR PYSZ, ANNA GRABSKA, MICHAŁ MOSZYŃSKI (RED.)
SPONTANICZNE I STANOWIONE ELEMENTY ŁADU GOSPODARCZEGO
W PROCESIE TRANSFORMACJI – DRYF ŁADU CZY JEGO DOSKONALENIE?

POLSKIE TOWARZYSTWO EKONOMICZNE,
WARSZAWA 2014, ss. 345

Światowy kryzys finansowy i ekonomiczny, który trapi gospodarkę światową od 2008 roku na nowo ożywił dyskusję na temat optymalnego ładu gospodarczego. Współczesna teoria ekonomii, wyróżniająca liczne podsystemy w ramach obowiązującego w większości krajów systemu kapitalistycznego, ponownie stanęła przed wyzwaniem określenia „właściwego” dla wielu państw ładu gospodarczego. Kwestia ta dotyczy zwłaszcza państw będących w procesie przemian systemowych – dopiero od niedawna budujących gospodarkę rynkową, jak np. Polska, lub mających to zadanie w dużym stopniu dopiero przed sobą, np. Ukraina. W tym kontekście zasadniczy dylemat sprowadza się do pytania, czy w procesie transformacji systemowej ład gospodarczy ulega spontanicznej ewolucji, czy też jest doskonalony przez przemyślenie i ukierunkowane decyzje? Próbę odpowiedzi na to pytanie znajdziemy w pracy zbiorowej wydanej w 2014 roku przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne pod redakcją Piotra Pysza, Anny Grabskiej i Michała Moszyńskiego, pt. *Spontaniczne i stanowione elementy ładu gospodarczego w procesie transformacji – dryf ładu czy jego doskonalenie?*

Struktura recenzowanej publikacji podzielona jest na trzy części. Rozpoczyna ją krótki wstęp Piotra Pysza, Anny Grabskiej i Michała Moszyńskiego wprowadzający Czytelnika do zagadnień związanych z problematyką spontanicznego i stanowionego kształtowania się ładu gospodarczego. W kolejnych szesnastu rozdziałach Autorzy przedstawiają podjęte przez siebie zagadnienia i problemy badawcze.

Część pierwsza monografii, zatytułowana *Problemy teoretyczne ładu gospodarczego*, poświęcona jest teoretycznym aspektom organizacji systemu ekono-

micznego. Otwiera ją tekst Kazimierza Meredyka, pt. *Ład gospodarczy jako kategoria ekonomiczna*, w którym autor, próbując odpowiedzieć na pytanie, „Czy ład jest kategorią gospodarczą czy ekonomiczną?” (s. 19), dochodzi do wniosku, że badania nad ewolucją ładu gospodarczego zdeterminowane są przez nieustanną konfrontację pomiędzy procesami zachodzącymi w realnej gospodarce a przyjętym wzorcem modelowym. W kolejnym tekście, autorstwa Elżbiety Mączyńskiej, pt. *Anomiczne podłoże erozji ładu gospodarczego*, poruszone są zagadnienia związane ze źródłami kryzysu współczesnej doktryny neoliberalnej. Autorka słusznie zwraca uwagę, że anomia ma działanie kryzysogenne i może prowadzić do erozji ładu społeczno-gospodarczego, czego konsekwencją może być utrzymanie się stanu nierównowagi w realnej gospodarce (s. 32). W następnym rozdziale zatytułowanym *Ład gospodarczy a dryf cywilizacyjny – relacje pojęć i realne konsekwencje relacji zjawisk*, Maciej Miszewski analizuje ewolucję ładu gospodarczego rozumianego jako dryf cywilizacyjny, trafnie podkreślając, że w przypadku współczesnej gospodarki kapitalistycznej możemy mówić o naruszeniu podstaw tego ładu (s. 82). Do filozoficznych aspektów ładu społeczno-gospodarczego odnosi się Robert Ciborowski w rozdziale zatytułowanym *Schumpeterowska twórcza destrukcja a dryf ładu społeczno-gospodarczego*, w którym Autor konkluduje, że gospodarka otwarta na innowacje i twórczą destrukcję ma większe szanse na dynamiczny rozwój (s. 98). Kwestie rozwoju gospodarki poruszone zostały również w kolejnym rozdziale autorstwa Bogusława Fiedora, pt. *Ład instytucjonalny dla trwałego rozwoju – próba spojrzenia z perspektywy równowagi instytucjonalnej*. Część pierwszą monografii zamyka rozdział o tytule *Stanowiony porządek ekologiczny versus spontaniczny ład gospodarczy* napisany przez Józefę Famielec, w którym Autorka porusza niezwykle istotne kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem, ochroną środowiska a ładem gospodarczym.

Część druga publikacji – *Funkcjonowanie i dryf ładu gospodarczego*, składa się z siedmiu rozdziałów. Pierwszym z nich jest obszerny tekst Anny Grabskiej, pt. *Transformacja systemowa polskiej gospodarki – ład konkurencyjny czy chaos?*, w którym analizowana jest polska transformacja systemowa po 1989 roku przez pryzmat zdefiniowanych przez Waltera Euckena zasad porządku konkurencyjnego. Autorka dochodzi do trafnych spostrzeżeń, że w przebiegu polskich przemian społeczno-gospodarczych w największym stopniu uwzględnione zostały takie euckenowskie zasady, jak: stabilna wartość pieniądza, własność prywatna i otwartość rynków, natomiast w znacznym stopniu zaniedbano kwestie dotyczące elastyczności cen, odpowiedzialności materialnej za wyniki działalności gospodarczej, swobodę zawierania umów oraz stałość polityki gospodarczej (s. 160). Kolejne dwa rozdziały, Michała Moszyńskiego – *Kształ-*

towanie (się) rynkowego ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej byłej NRD w latach 1990–2010 oraz Piotra Pysza, pt. *Analiza porównawcza kształtowania (się) rynkowego ładu gospodarczego w gospodarce Polski i byłej NRD w latach 1990–2010*, korespondują z tekstem Anny Grabskiej. Autorzy skrupulatnie w nich analizują i porównują przemiany systemowe w Niemczech Wschodnich oraz w Polsce, również pod kątem zasad zdefiniowanych przez Waltera Euckena. Dziesiąty rozdział, autorstwa Anny Ząbkowicz, podnosi bardzo istotny temat instytucjonalnej bezwładności Unii Europejskiej przy tworzeniu Europejskiej Unii Bankowej. Autorka zwraca uwagę, że sztywność regulacji prowadzi do pogarszającej się sprawności całego systemu bankowego w Europie (s. 211) oraz, że zmiany reguł gry, jakie dokonały się na przestrzeni ostatnich dekad, sprzyjały ekspansji banków, co w efekcie doprowadziło do zachwiania fundamentem całego systemu finansowego w Europie (s. 218–222). Rozdział jedenasty – Anny Chmielak, jest próbą odpowiedzi na pytanie *Czy dryfujemy w kierunku kapitalizmu państwowo-oligopolistycznego?* Autorka dochodzi w nim do słusznej konkluzji, że gospodarka światowa rozwija się według reguł narzucanych przez potężne korporacje transnarodowe i instytucje finansowe, zaś popularna na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci doktryna neoliberalna doprowadziła z jednej strony do wzmocnienia podmiotów monopolistycznych, z drugiej zaś do osłabienia roli państw (s. 240). Ostatni rozdział części drugiej zatytułowany *Ewolucja instytucji w Polsce – dryf do ładu czy dryf ładu?* jest autorstwa Ewy Gruszeńskiej. Autorka prezentuje w nim wyniki swoich badań dotyczących warunków kształtowania się ładu instytucjonalnego w polskiej rzeczywistości. Jej zdaniem – instytucje stanowią podstawę wszelkich działań ludzkich (s. 244) i dzielą się na instytucje nieformalne (s. 245) oraz formalne (s. 246). Badaczka dochodzi do wniosku, że system instytucji w Polsce charakteryzuje się brakiem ładu instytucjonalnego, o czym świadczy chociażby wysoki stopień nadużywania prawa (s. 257).

Trzecia część pracy, nosząca tytuł *Ład gospodarczy z różnych perspektyw badawczych – interdyscyplinarne podejście*, składa się z czterech niezwykle ciekawych rozdziałów, które jak sam tytuł wskazuje stanowią analizę interdyscyplinarnych aspektów ładu gospodarczego. Otwiera ją rozdział Siarheia Lukina zatytułowany *Private Property in Christian Doctrine*. Filozofia koncepcji społecznej gospodarki rynkowej w dużym stopniu oparta jest na katolickiej nauce społecznej. Autor dokonuje w nim analizy genezy znaczenia własności prywatnej w doktrynie chrześcijańskiej podkreślając, że własność prywatna jest również jednym z fundamentów koncepcji ładu społeczno-gospodarczego wywodzącej się z niemieckiego ordoliberalizmu. Autor kolejnego rozdziału – Grzegorz Szulczewski dokonuje interesującej oceny przemian cywilizacyjno-

-kulturowych i ich wpływu na sferę wartości oraz analizuje szanse na ponowną realizację koncepcji społecznej gospodarki rynkowej w polityce gospodarczej. Autor podkreśla rosnącą atrakcyjność modelu społecznej gospodarki rynkowej, choć przez wielu badaczy i obserwatorów pogląd ten może zostać uznany za nieco kontrowersyjny. Niezwykłym cennym wkładem merytorycznym w recenzowanej monografii jest rozdział autorstwa Justyny Bokajło zatytułowany *Społeczna gospodarka rynkowa jako instrument walki politycznej wpływający na kształt ładu społeczno-gospodarczego RFN – prolegomena*. Autorka, która jako pierwsza w Polsce zbadała koncepcję społecznej gospodarki rynkowej z perspektywy politologicznej, analizuje w nim, w jakim stopniu marka o nazwie „społeczna gospodarka rynkowa” jest wykorzystywana w Niemczech jako instrument walki politycznej. Obecnie w RFN każda licząca się partia polityczna w swoim programie odwołuje się do koncepcji społecznej gospodarki rynkowej, choć zauważyć należy, że każda siła polityczna w Niemczech na swój sposób interpretuje to pojęcie. Prowadzi to do wypaczenia samej idei oraz licznych nadużyć, a przede wszystkim nadinterpretacji tego pojęcia. Monografię wieńczy tekst Marii Urbaniec, pt. *Rola przedsiębiorstwa w procesie kształtowania ładu gospodarczego*, w którym Autorka w dużej mierze skupia się na analizie roli przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej.

Recenzowana tu praca to z pewnością ciekawa i interesująca publikacja poruszająca problematykę kształtowania ładu gospodarczego. Autorzy podjęli się w niej trudnego zadania odpowiedzi na pytanie, czy w procesie transformacji i ewolucji ładów gospodarczych mamy do czynienia z dryfem ładu, czy raczej z jego doskonaleniem. Odpowiedź na to pytanie nie jest jednoznaczna. Mimo że publikacja do pewnego stopnia odwołuje się do znanych i zbadanych już kwestii, to z pewnością można ją uznać za wartościowe rozszerzenie i uzupełnienie problematyki związanej z badaniami nad ładem gospodarczym w procesie przemian systemowych. W opinii recenzenta monografia jest profesjonalnym i naukowym dziełem, napisanym jasnym i zrozumiałym językiem, co czyni ją przystępną dla szerokiego grona odbiorców. Książka z pewnością powinna zaciekawić badaczy interesujących się problematyką ekonomiczną, społeczną i filozoficzną. W szczególności można ją polecić politykom, wykładowcom, studentom, a także osobom zainteresowanym ordoliberalizmem i społeczną gospodarką rynkową oraz wszystkim tym, którzy chcieliby poszerzyć swoją wiedzę na temat problematyki związanej z ładem gospodarczym.

Martin Dahl